



צ'רצ'יל (סר) וינסטון לנרד

ספנסר (1874-1965)

(Sir Winston Leonard Spencer Churchill). מדינאי בריטי, מנהיג בריטניה במלחמת-העולם השנייה. פעילותו הפוליטית של צ' החלה ב-1900 והסתיימה ב-1955, 55 שנים ארוכות שהיו רבות אירועים הרי-גורל בתולדות העם היהודי, ובכלל זה צמיחת הבית הלאומי היהודים בארץ-ישראל. התפקידים השונים שמלא, וכן נטיותיו הפרו-ציוניות ותפיסתו את תפקיד הקיסרות הבריטית וייעודה, הקנו לצ' תפקיד חשוב בתולדות עם ישראל במאה ה-20. בעת היותו שר המושבות ב-1921-1922 היה צ' קשור בעיצוב מדיניות בריטניה במנדט הבריטי בארץ-ישראל בשנות התגבשותו ובהתיישבות היהודים בארץ בשנים שאחרי מלחמת-העולם הראשונה. צ', שהאמין בחשיבותה החיונית של הקיסרות לאינטרסים של בריטניה, ראה בבית הלאומי היהודי המתפתח מעוז פרו-בריטי. ה'ספר הלבן' שלו על ארץ-ישראל משנת 1922 הוציא את עבר הירדן המזרחי מתחום תחולתה של הצהרת בלפור, אך חזר ואישר את תקפותה לגבי ארץ-ישראל המערבית כחלק בלתי נפרד מהמנדט. צ' היה המתנגד התקיף והבולט ביותר למדיניות הפייסנות של ממשלת נוויל צ'מברלין ב-1937-1939, וקרא בלי הרף להגביר את החימוש מול גרמניה הנאצית המתעצמת. הוא גם היה מתנגד בולט ל'ספר הלבן' שפרסמה ממשלת צ'מברלין ב-17 במאי 1939, ובו הגבלות חמורות על עליית יהודים לארץ ועל רכישת קרקעות בידי יהודים, ותכנון סיום המנדט ומסירת השלטון בארץ למעשה לידי הערבים. צ' ראה ב'ספר הלבן' גילוי של מדיניות הפייסנות, ותמך בהמשך העלייה לארץ. ביום שבו הכריזה בריטניה מלחמה על גרמניה ב-3 בספטמבר 1939 צורף צ' לממשלה ומונה לשר הצי. בתוך הממשלה ניסה צ' להשפיע עליה לנטוש את ה'ספר הלבן', ובינואר 1940 שיכנע את הקבינט להסכים לפשרה לתקופת המלחמה: ה'ספר הלבן' יישאר בתוקף, ואולם, לא יעשה דבר שימנע אחרי המלחמה את האפשרות לחזור ולעניין מחדש בשאלת ארץ-ישראל. פירושה המעשי של ההחלטה היה, שהסעיפים החוקתיים שב'ספר הלבן' יוקפאו.

הפשרה מינואר 1940 נשארה בתוקף גם אחרי שבמאי 1940 נהיה צ' לראש-הממשלה ולשר הביטחון. בשנות המלחמה ניסה צ' כמה פעמים להציע חלופות למדיניות ה'ספר הלבן', אשר תאפשרנה הקמת מדינה יהודית, ואולם, עמיתיו בממשלה והפקידות הבכירה התנגדו לעמדתו הפרו-ציונית. בכול אחת מהפעמים הללו הודיע צ' על כוונתו לתמוך בהקמת מדינה יהודית בארץ, ובה 'שלושה או ארבעה מיליוני יהודים', אחרי שיושג הניצחון על גרמניה. רק ב-1943, אחרי שסולקה סכנת כיבושו של המזרח התיכון בידי כוחות ה'ציר', החליט צ' להתייצב לעימות עם תומכי ה'ספר הלבן' ולהציע דיונים מחודשים בשאלת עתידה המדיני של ארץ-ישראל. הוקמה ועדת קבינט, והיא המליצה שהארץ תחולק בין היהודים לערבים. בינואר



1944 אישר הקבינט את ההמלצה והוחל בתכנון החלוקה, ואולם, בנובמבר 1944 נרצח בקאהיר לורד וולטר מוין בידי חברי ארגון לוחמי חרות ישראל, וצ' החליט להפסיק את המשך ההכנות לחלוקה עד לאחר סוף המלחמה. מפלת השמרנים שבהנהגת צ' בבחירות ב-1945 גרמה, שתוכנית החלוקה לא הועלתה שוב.

עניינו של צ' בעתידם של היהודים בארץ, ובעיקר הקדימה המוחלטת שנתן לניצחון במלחמה על-פני כול שיקול אחר, הסיחו את שימת-הלב מן הדאגה המיידית לגורל היהודים באירופה בשלטון הנאצים. למרות אהדתו לענייני היהודים הובאו לפניו לעיתים רחוקות בלבד עניינים הנוגעים לגורל קהילות היהודים באירופה הכבושה. הוא תמך בעקיבות במאמצים להקל את ההגבלות על הגירת יהודים לארץ, שהיתה אחת מדרכי ההצלה העיקריות, אך לא עשה דבר למען סיוע פעיל מצד בריטניה בתוכניות הצלה. למרות עמדתו הפרו-יהודית המפורשת לא הוקם בבריטניה גוף מעין ה'ועד לענייני פליטים' בארצות-הברית. במכתב מפברואר 1943 שניסח משרד החוץ ושעליו חתום ראש-הממשלה הסביר צ' את השיקולים להימנעותה של בריטניה מפעולות הצלה יזומות: בעיית התובלה קשה מאוד; נתיבי הבריחה עוברים באזורים בעלי חשיבות צבאית חיונית ועלולים לשבש את מאמץ המלחמה; לא יהיה אפשר להציל פליטים יהודים ולנטוש מספר רב בהרבה של אזרחי בעלות-הברית בשטחים הכבושים בידי הגרמנים.

ביולי 1944 אישרו צ' ושר החוץ שלו אנתוני אידן את פניות הסוכנות היהודית להפציץ את אושוויץ, ואולם, שניהם לא התערבו בצורה נמרצת כדי לגבור על הקשיים שיצרה הביורוקרטיה הבריטית ואושוויץ לא הופצצה.

מנהיגי בריטניה ראו בבעיית היהודים עניין שולי. למרות אהדתו לענייני היהודים ותמיכתו הפעילה בשאיפות הציונים היה צ' שותף לדעה הכללית הרשמית, שלפיה הצלת יהודי אירופה תתאפשר רק על-ידי מפלטה הגמורה של גרמניה (ראה בריטניה).